

Yliopisto on myös tulevaisuustalo

Lapin yliopiston mediatieteen yksikkö täytti lukuvuonna 2002-2003 kymmenen vuotta. Tämä aika on pitänyt sisällään yksikön syntyhetkillä vallinneen syvän, yhteiskuntaamme yhä vaikuttavan laman sekä tätä juhlavuotta kehystävän taloudellisen taantuman. Negatiivisten talouslukujen väliin mahtuu kuitenkin monta lihavaa vuotta, ja opetukseen sekä tutkimukseen käytettyjen resurssien näkökulmasta nämä ääripäät ovat myös kuva median yksikön lyhyestä historiasta. Lihavista vuosista yksikön vuosittaista päätoimista opetusta on karsittu noin tuhannen opetustunnin verran, puhumattakaan lähestulkoon absoluuttiseen nollopisteeseen vajonneesta sivutoimisesta opetuksesta. Kyyti on kylmää eikä ainoastaan napapiirillä.

Mutta taloudellinen ahdinko, kuitenkaan, ei ehkä ole hedelmällisin hetki käydä keskustelua mediatutkimuksenkaan tilasta; rahan loputonta kiertokulkua ajatellen syklin toinen ääripää on jo luonnollisesti jonotuslistalla. Julkisen sektorin lamavalmennus on kiteytynyt (usein julkisuudessaakin itsestäänselvyytenä otettuun) eri instituutioiden ydinosaamiseen ja tämän osaamisen kautta määrittävään yksiköiden väliseen synergiaan. Yliopisto on luonteeltaan myös tulevaisuustalo, ja taloudellisesta ahdingostakin huolimatta sen asiantuntijuuden tulee tähdätä myös yliopistoon kohdistuvan tulevaisuustehävän täyttämiseen. Varsinkin media-alan yksi valmentautumiskeino on vahva tulevaisuuskompetensi.

Kuluneiden kymmenen vuoden aikana tämä ”media-ala” on määrit(tä)ytynyt lukuisia kertoja, milloin osaksi kotimaista tulevaisuusvetoista teknologiaveturia, milloin taas – muistaessaan kulttuurisen sisältötuotannon tärkeyden – tuotannon alueeksi, joka praktiikkansa välityksellä kohtaa tuon teknologisen kehityksen aiheuttamat muutospaineet. Se on halunnut olla vähän kaikkea ja kaikessa tavallaan unohtanut itsensä: mielekkään rajapinnan kadotessa katoaa keskustelultakin usein sen substanssi ja asiantuntijuustehtävän määrittely vaikeutuu, mikäli asiantuntijuuteen liittyvät kriteerit eivät ole riittävän itselähtöisiä.

Sama koskee luonnollisesti myös aitoa

synergiaa: joustavaa poikkitieteellisyyttä. Tarvitsemme aikaa kuunnella ja ymmärtää aitoja eroja. Uskoakseni en tee kenellekään vääryyttä ajatellessani, että mediatieteen yksikkö on kymmenen elinvuotensa aikana halunnut kuunnella. Se on näkynyt esimerkiksi aika ajoin täsmentyneissä opetussuunnitelmissa, mutta heijastunut myös yksikössä harjoitetussa tutkimuksessa.

Ensimmäiset yksikön elinvuodet purkivat historiallisten mediadisipliinien, *communication* - ja *media studies* -perinteiden, elinvoimaisuutta mediatieteen yksikön tieteellistä toimintaa säätelevän taideteollisen asetuksen luomassa ristivalotuksessa. Tavallaan tuo asetus itsessään edellyttää, että käytössämme on myös tarpeeksi joustava työkalupakki tulevaisuuden moniulotteiseksi ja arvoiltaan rikkaaksi rakentamiseksi. Niinpä median yksikön harjoittama tieteellinen keskustelu on viime vuosina löytänyt heuristiikkojaan yhä useammin taiteen eteemme asettamista mahdollisista maailmoista.

Media voi siis olla myös mahdollisen väline, eikä muutosta tarvitse välttämättä määrittää mihinkään teknologian (lähi)historiassa läsnäolevaan. Ajatustavasta riippuen tämä lähtötila voi vaihdella dramaattisestikin. Uuden median problematiikka ei median yksikön näkökulmasta määritykään yksinomaan ”vanhaan mediaan” vaan esimerkiksi taiteen mahdollisiin maailmoihin, jolloin kehitystäkään ei tarvitse pohtia pelkästään ykseyksien universaaleina logistiikkoina. Muutoksen lähtöpistettä voi tällöin olla vaikea määrittää. Se on ollut läsnä taiteen avautumisprosesseissa ajasta ja aikakaudesta toiseen. Muutoksen sijaan mediaa on mahdollista tarkastella – kuten mediatieteen yksikössä usein hermeneuttisen kysymyksenasettelun välityksellä tapahtuukin – myös avautumisena.

Faktisesti tämän voi mieltää kokeilevina median käyttötapoina, mutta mistään anarkiasta ei tällöinkään ole kyse. Avautuminen viittaa tällöin muualle kuin teknologian aineelliseen pääomaan eli laitteisiin, sovelluksiin tai muihin mitattavissa oleviin aineellisiin suureisiin. Sen sijaan tätä kautta on mahdollista puhua kulttuuriamme rikastuttavasta aineettomasta pääomasta. Taiteen

läsnäolo voi antaa kielen tai struktuurin ajatuksille, jotka mahdollisesti jäisivät kulttuurissamme muuten kertomatta köyhydyttären kulttuuriimme olennaisesti kuuluvaa erojen tunnistamista: kuten aina, ”mahdollinen” etsii läsnäolonsa kulttuurin rakenteisiin myös tänään ja mediakonvergenssia sekä muita ajallemme tyypillisiä ilmiöitä ajatellen entistä moniulotteisemmin. Mahdollisen kielto kertoo puolestaan usein lausujansa vastarinnasta. Anarkistisen lähtöasetelman sijaan olisikin syytä pohtia avautumisen kautta rakentuvia mahdollisuuksia. Virkaanastujaisesityksessään 28.2.2003 mediatiiteen professori Mauri Ylä-Kotola käytti tässä merkityksessä sanaa utopia: meille kaikille *merkityksellisen* teknologian rakentumisen välineenä.

Tällä metatasolla tiedemaailman tiedonintressit ovat yhteneväisiä taiteen harjoittaman metataiteellisen keskustelun kanssa, onhan yhtenä nykyistä mediataidettakin kuvaavana attribuuttina käytetty ajatusta mediataiteesta teknologian metakommentaarina, teknologiaan liittyvien utopioiden ja vastaavasti dystopioiden purkajana. Yliopistokin on siis eräänlainen tulevaisuuskuone, mutta kategoriset tiedonsulkeumat eivät käytännössä avaa tämän hienon instituution saavutuksia ympäröivään todellisuuteen. Erot ovat tärkeämpiä kuin rajat: avautuminenkin edellyttää vahvaa tutkija-/taiteilijaidentiteettiä, kykyä vastaanottaa. Jos strateginen lähtökohta on – mikä viisasta – ymmärtää asiantilojen sinänsä loputon kontekstisidonnaisuus, voi tällaisen lähtökohdan taktiikkana toimia puolestaan avautuminen.

Ajatellen vaikkapa yliopistojen projektitoimintaa tämä lähtökohta voi toimia eräänlaisena tulevaisuuskompetenssia säätelevänä voimana; kun puhumme esimerkiksi projekteista yliopistoarjessa voimme käsitellä niitä Paul Ricouerin tapaan pro-jekteina tai yksittäisen tutkijan identiteettiä ajatellen jopa pro-positioina. Nämä historian läsnäoloa henkivät asemat tietyllä tapaa ”valmistavat” tulevaisuutta erilaisten tutkimuksellisten sulkumerkkien sijaan. Pluraalisessa mediakontekstissa pro-etuliite on tietyllä tapaa vapauttava ja hedelmällinen huomio tulevasta ja samalla myös aineettomaan pääomaan liittyvien innovaatioiden syntysijoja.

Tällöin projektitkaan eivät ole pelkästään puuttuvia resursseja lisäävä välttämätön paha tai – kuten usein vaikuttaisi olevan – olemassaolon ehto, vaan myös ennakoinnin kykyä siinä mielessä, että projektitoiminta määrittänyt pro-etu-

liitteen kautta ja luo yliopiston ulkopuolisen palvelutoiminnan mielekkään lähtöpisteen: projekti kirjoittautuu tuloksiksi historiamme välityksellä. Tulevaisuutta ennakoiva historia kirjoittautuu aina auki pro-positiosta käsin, eikä muutoksen hallitsemattomuus pysty sanelemaan tapaamme pro-jektoida tulevaa. Median konvergenssi ja sen kulttuuriset lukuisat liimapiinat kaipaavat tätä; myös siksi, ettemme vallan läikähtyisi. Mediatutkimukselle pro-positio on akateemisen osaamisen ja tulevaisuuskuoneen yhdistelmä, kriittinen lähtökohta yliopiston avautumiselle konteksteihinsä ja erilaisten ”muutosten” ymmärtämiseksi historian läsnäolon kautta. Mille tarpeille, haluille jne. tulevaisuuden teknologiat avautuvat?

Näin ajatellen tulevaisuus on mielekkyystehävä, ja mielekkäiden rajapintojen kadotessa ymmärryshorisonttimme on usein koetuksella. Tällöin kivuttomin tie lienee puhua juuri (hallitsemattomasta) muutoksesta. Historian asemointi projektioinnin välityksellä askelimmme kohti tulevaa ei ole kuitenkaan reagoinnin nopeutta vaan ennakkointia.

Seppo Kuivakari

Mediatiiteen yksikkö,
Taiteiden tiedekunta, Lapin yliopisto